

Received/Geliş: 16.10.2017///Accepted/Kabul: 31.10.2017

4. ve 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE SORUNLARINA YÖNELİK ALGILARI

Dr. Ayşe Akkurt Çağlar

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi
E-posta: ayse.akkurt@gop.edu.tr

ÖZET

Çevre sorunları, insanoğlunun geleceğini tehdit eden çağımızın en önemli problemlerindedir. Dünyanın yarınlarını şekillendirecek, geleceğin yetişkinleri olan çocuklar, çevre sorunlarının ne kadar farkındalar ve çevre sorunlarını nasıl algılıyorlar? Bu araştırmanın amacı, 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin “çevre sorunları” kavramına yönelik algılarını çizdikleri resimler ışığında ortaya koymak ve çevre sorunlarına yönelik ürettikleri simgeleri incelemektir. Çalışmanın temel veri kaynağını Tokat il merkezindeki, iki devlet bir özel okulda öğrenim görmekte olan toplam 102 öğrencinin resimleri ve çevre sorunlarıyla ilgili yazdıkları ifadeler oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda çocukların çevre sorunları denilince akıllarına gelen üç şey ile çizdikleri resimler arasında benzerlik olduğu belirlenmiş ve çevre sorunlarına yönelik olarak ürettikleri simgeler betimlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Çevre sorunları, 4. sınıf öğrencileri, 5. sınıf öğrencileri, çevre sorunlarına yönelik algılar, çevre eğitimi

4th AND 5th GRADE SCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS OF ENVIRONMENTAL PROBLEMS

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the perceptions of 4th and 5th graders about “environmental problems” through the use of their drawings. The participants of the study consist of 102 school students studying at two state and one private elementary school located in the province of Tokat. The results showed that the images students used in their drawings of environmental problems are consistent with the images they imaged when they were asked about the environmental problems in a questionnaire.

Key words: Environmental problems, grade 4 students, grade 5 students, perceptions of environmental problems, environmental education

1. GİRİŞ

Çevre sorunları, doğada var olan canlı yaşamındaki dengeyi dolaylı ya da dolaysız olarak olumsuz etkileyen olaylardır (Güney, 2004: 8). Günümüzde hemen her gün televizyonda duyduğumuz, dergilerde, gazetelerde okuduğumuz ve sıkça kullandığımız bu terim her bireye, her meslek grubundan insana göre farklı bir sorunu karşılamaktadır. Kimilerine göre kirli hava, kimilerine göre dayanılmaz hale gelen gürültü ya da yere atılan bir çikolata ambalajı çevre sorunudur.

Tahrip edilen bitkiler, azalan canlı türleri, tüketilen doğal kaynaklar, kuruyan göl ve akarsular, çarpık kentleşme, artan trafik, meskenlerle ve sanayi tesisleriyle donanmış verimli tarım alanları ve daha sayılabilecek birçok fiziki ve beşerî olumsuzluk günümüz insanının önlem almaya çalıştığı çevre sorunlarıdır (Efe, 1999: 82). Çevre ile insan

arasındaki ilişkideki dengenin bozulmasından kaynaklanan bu sorunlar insanların yaşamla ilgili ihtiyaçlarını karşılama konusunda engeller olarak insanoğlunun karşısına çıkmaktadır. Var olan sorunlar, gelecekte olabilecekler, gündemden düşmeyen kıyamet senaryoları gençleri özellikle de çocukları etkilemektedir. Çeşitli ülkelerde yapılan bilimsel çalışmalarda çevre kirliliği ve ekolojik sorunların, çocuk ve gençlerin en öncelikli problemlerinden olduğu ortaya çıkarılmıştır (Atasoy, 2006:74).

Unterbruner (1991) de araştırmasında gençlerin geleceğe yönelik yapmış oldukları resimlerin onların, gelecekle birlikte şu andaki durumlarını ve korkularını ortaya çıkarttığını belirtmiştir (akt. Erten, 2003: 99). Çocuklar, artan çevre sorunları ve sorunların ulaştığı boyutlar nedeniyle endişe duymaktadır. Çocukların bu endişe ve korkusu onların geleceğe karamsar bakmasına neden olup aynı zamanda çocuklarda strese de neden olmaktadır.

Çalışma kapsamında, çocukların çevre sorunları ile ilgili korku ve endişelerini çizdikleri resimler ve anket formu aracılığıyla anlamaya, çevre sorunlarıyla ilgili düşüncelerini ve bu konuda ürettikleri sembelleri değerlendirmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda incelenen resimler 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin algılarını yansıtan bir araç ve öğrencilerin sahip oldukları çevre bilinci ile ilgili mesajlar olarak kabul edilmiştir.

Wilson ve Ratekin (1990) çocuklara resim yaptırılmasının ve bunların yorumlanmasının çocukların entelektüel gelişimlerinin, gelişimsel bozukluklarının, motor fonksiyonlarının bireysel algı ve aile dinamiklerinin değerlendirilmesi için kullanılabilir bir yöntem olduğunu ifade etmiştir (akt. Taş, Aslan ve Sayek, 2006: 185).

Yavuzer'e (2005) göre resim, psiko-pedagojik açıdan bir yöntem, çocuğun dış dünya ile iletişimini sağlayan kolay bir anlatım yöntemidir. Çocuklar belki sözle tam olarak ifade edemedikleri durumları çizdikleri resimlerle daha açık anlatabilir, kendi dünyasını olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini resim ile dillendirebilirler (Yavuzer, 2005:74). Çocukta yaşadıkça etrafını tanıdıkça öğrenir, deneyimleri ile bilgilenir ve bu öğrenme ürünlerini resimlerine yansıtır (Yavuzer, 2003: 181).

Çocukların yaptığı resimleri değerlendiren pek çok araştırma yapılmıştır (Demirel, 2017; Bolattaş-Gürbüz ve Deniz, 2017; Alabay ve Demirbaş, 2017; Ramazan ve Öveç, 2017; Tatlı ve Güngör-Aytar, 2017; Arslan ve Savaş, 2017; Tüzel ve Şahin 2014; Eşgi ve Çevik, 2010; Erten, 2003). Bunlar içerisinde çevre sorunlarının yer aldığı Erten (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, öğretim modeli içerisinde 5. sınıf öğrencisi 230 öğrenciye, "Gelecek 30 yılda çevrenizi nasıl görüyorsunuz?" konulu resim çalışması yaptırılmıştır. Bu bağlamda değerlendirilen resimlerin %90'ında karamsar tabloların olduğu, çöp yığınları içerisinde boğulmakta olan çocuklardan, baca ve egzozlardan çıkan dumanlara, su kirliliğine kadar pek çok çevre sorunu ele alınmıştır.

Çocukların her yaş dönemindeki resimlerinin farklı özellikleri vardır. Araştırmaya katılan öğrenciler 9-12 yaşlarındadır. Bu yaş çocukları Piaget'in somut işlemler döneminde resim gelişim aşamalarında ise gerçekçilik dönemindedirler. Çocuklar gerçekçilik döneminde gerçeği resmetmeye başlar daha ayrıntılı ve mantığa dayanan çizimler söz konusudur. Yine bu dönemde çocuklar tamamıyla toplumun bir üyesi olduğunun farkındadır (www.cocukpsikolojisi.net/?module=pages&SID=19). 7-12 yaş

dönemini kapsayan Piaget'in somut işlemler döneminde çocukların bilişsel yapıları, çevresindeki problemleri çözebilecek duruma gelmiştir. Bu dönemdeki çocuk içinde var olduğu koşullarla bağlantılı değerlendirme yapmaktadır (Erden ve Akman, 2006: 67). Ayrıca bu dönem, çocuklara doğa sevgisi, çevre bilinci, çevre duyarlılığı ve ekolojik kültür kazandırılması ve geliştirilmesi açısından oldukça önemli bir dönemdir (Atasoy, 2006: 264). Somut işlemler döneminde çocuklara kazandırılan çevre bilinci, doğadaki her şeyin işlevini, çevresel duyarlılığın anlam ve önemini algılamalarına yardımcı olacaktır.

2. AMAÇ

Bu araştırmanın genel amacı, 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin “çevre sorunları” kavramına yönelik algılarını çizdikleri resimler ışığında ortaya koymaktır.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- İlköğretim öğrencilerinin çevre sorunları kavramına yönelik ürettikleri simgeler nelerdir, üretilen simgeler ile öğrencilerin resimleri arasında benzerlik var mıdır?
- Öğrencilere göre dünyada çevre sorunlarının nedenleri ve bunları önleyecek şeyler nelerdir?
- Kız ve erkek öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik olarak resimlerinde kullandıkları simgeler nasıldır?

3. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) esas alınarak "gönüllülük" esasına göre yürütülmüştür. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 78).

Araştırmanın çalışma grubunu Tokat il merkezindeki, iki devlet ve bir özel okulda 4. ve 5. sınıfta öğrenim görmekte olan toplam 102 öğrenci oluşturmaktadır.

Çalışma öğrencilerin resim derslerinde etkinlik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlik için ilgili resim öğretmenlerinden sözlü olarak izin alınmış ve öğrencilere 40 dakika süre verilmiştir. Bu süre içerisinde resim yapmaya gönüllü olan öğrencilere “çevre sorunları” denildiği zaman akıllarına ne geldiği sorulmuş ve bu kavram üzerinde yoğunlaşarak resim yapmaları istenmiştir. Çalışmada her öğrenci kendi malzemesini kullanarak ve dilediği teknikle (suluboya, guaj boya, pastel boya, kuru boya, keçeli kalem... vb.) resmini araştırmacının denetiminde tamamlamışlardır. Her öğrencinin çizmiş olduğu resme ismini yazması istenmiştir. Ayrıca bu etkinlikten 6 hafta sonra aynı öğrencilere araştırmacı tarafından hazırlanan bir anket formu uygulanmıştır. Bu anket formunda öğrencilere, sınıfı, cinsiyeti, yaşadığı yer (köy- kent) sorulmuş ve bunlara ek olarak öğrencilerden çevre sorunları denilince akıllarına gelen ilk 3 simgeyi ve çevre sorunlarını önleyecek üç şeyi yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin resimleri ve çevre

sorunları kavramıyla ilişkilendirerek yazdıkları ifadeler bu çalışmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur.

Verilerinin analizinde güzel sanatlar eğitimi bölümünde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının görüşlerinden faydalanılmıştır. Öğrencilerin yaptıkları resimlerin kodlanması sürecinde teknik sınıflamalar için resim eğitimi alanında bir uzmanla resimler kodlanmıştır. Resimlerden ortaya çıkan tema ve kavramlara göre açık kodlama yapılmış ve değerlendirme çizelgesi tablollaştırılarak puanlanmıştır. Nitel olarak toplanan veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir.

İlgili araştırmanın yapı geçerliği; birden fazla veri türünün (resim+ anket formu) veri toplama sürecinde kullanılmasıyla (triangulation), güvenilirlik ise; teknik sınıflamaların resim eğitimi alan uzmanı ile araştırmacının görüşleri karşılaştırılarak yapılması ve ortak görüş doğrultusunda kodlamaların belirlenmesi ile sağlanmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırma biri özel, diğer ikisi devlet olmak üzere üç okulda gerçekleştirilmiştir. Bu durumun, gelir seviyesi ve meslekleri çok farklı olan ailelerin çocuklarının çevre sorunlarına bakışını değerlendirmeye yardımcı olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin 59'u kız, 43'ü erkektir. Bunların %52'sini dördüncü sınıf öğrencileri, %48'ini ise beşinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilerin kardeş sayılarına bakıldığında çoğunluğunun iki ve daha az kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin anne ve babalarını eğitim seviyesi genel olarak yüksektir (Bkz. Tablo 1).

Araştırmaya katılan 102 öğrencinin 78'inin çizdiği resim değerlendirilirken, 24 öğrencinin resmi ise çizim sürecinde arkadaşlarından etkilendikleri gözlemlendiği için değerlendirme dışında tutulmuştur.

Öğrenciler, 12 resimde kendilerini yansıtırken, 53 resimde başka insanları çizmişlerdir. Çevre sorunlarının global olarak ele alındığı ve dünya simgesinin kullanıldığı sadece 2 resim bulunmaktadır. 59 resimde sıcak renk hâkimken yalnızca 3 resimde soğuk renkler hâkimdir. Ayrıca 4 resimde öğrenciler çevre sorunlarının olmadığı ve olduğu yerlerle ilgili karşılaştırmalar yapmışlardır.

İlköğretim öğrencilerinin çevre sorunları kavramına yönelik ürettikleri simgelerin neler olduğu, üretilen simgeler ile öğrencilerin resimleri arasında benzerlik olup olmadığı incelendiğinde;

Öğrencilere sunulan ankette, çevre sorunları denilince akıllarına gelen ilk şeyi yazmaları istenmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin ürettikleri ilk üç simge; kirlilik (n=21), çöp (n=11) ve fabrikadır (n=10). Üretilen bu simgeler ile öğrencilerin resimlerinde yer alan figürler arasında da tutarlılık söz konusudur. Çöp resimlerde en fazla kullanılan nesnedir. 25 resimde tek başına çöp sorunu vurgulanmak istenmiştir. Yine fabrikaların yarattığı kirlilik 13 resmin ana konusu olmuştur (Bkz. Tablo 1 ve Tablo 2).

Tablo 1. Çevre Sorunlarına Yönelik Üretilen Simgeler

Üretilen Simgeler	n
Kirlilik	21
Çöp	11
Fabrikalar	10
Hava kirliliği	6
Temizlik	5
Trafik	4
Gürültü	3
Atık madde	3
Çevrenin korunamaması	2
Sigara	2
Ağaç kesilmesi	1
Yangın	1
İnsanlar	1
Dağmıklık	1
Kuraklık	1
Küresel ısınma	1
Su kirliliği	1
Kimyasal gazlar	1
Çimenlere basmak	1

Tablo 2. Öğrencilerin Resimlerdeki Simgelerin Dağılımı

Resimlerdeki Simgeler	n
Çöp	25
Egzoz	12
Fabrika	13
Ağaç Kesme	7
Orman yangınları	4
Sigara	3
Sigara-Çöp	2
Çöp-Sigara-Ağaç Kesme	2
Egzoz-fabrika dumanları	2
Su kirliliği	1
Fabrika dumanları-çöp	1
Egzoz-fabrika dumanları-çöp-su kirliliği	1
Egzoz-su kirliliği-orman yangını-kuraklık	1
Okul	1
Su Kirliliği	1
Çöp-Egzoz	1
Çöp- Egzoz-Ağaç Kesme	1

Öğrencilere göre çevre sorunlarının en önemli nedenleri ve çevre sorunlarını önlemek için yapılması gerekenler incelendiğinde;

Çevre sorunlarına neden olan faktörlerden ilk üç sırada başta” çöp atmak ($n=15$), “insanlar ($n=14$), “egzoz gazlar ($n=8$)”ı, olmak üzere kavgadan, cahilliğe 19 etken ortaya atılmıştır. Çevre sorunlarına yönelik tedbirlerde ise ilk üç sırada ; “çöp atmamak ($n=20$)”, “temizlik ($n=9$)” ve “insanları uyarmak ($n=7$)” yer almıştır. Ayrıca insan, bilim adamları, yere tükürmemek, her yere geri dönüşüm kutusu koymak gibi önlemler sıralanmıştır.

Tablo 3. Öğrencilere Göre Çevre Sorunlarının Nedenleri ve Alınması Gereken Önlemlerin Dağılımı

Neden	1. Sıra	n
Çöp atmak		15
İnsanlar		14
Egzoz gazları		8
Fabrika dumanları		7
Kirlilik		7
Trafik		6
Sigara		4
Bilinçsizlik		4
Yangın		3
Fabrika atıkları		3
Atık maddeler		3
Dikkatsizlik		2
Gürültü		1
Uyumsuzluk		1
Cahillik		1
Kavgı		1
Parfüm		1
Araba		1
Kalitesiz kömür kullanılması		1

Önlem	1. Sıra	n
Çöp atmamak		20
Temizlik		9
İnsanları uyarmak		7
Halkı bilinçlendirmek		7
Ağaç dikmek		6
Arabaların su yada güneş ile çalışması		5
Bacalara filtre takmak		5
Kaliteli kömür kullanmak		3
Çöp kutuları		2
Tema		2
Temizlik kulüpleri		2
Sigara yasağı		2
Çevreyi kirletmemek		1
Az insan		1
Suyu güzel kullanmak		1
Fabrikaları uyarmak		1
Ormanları korumak		1
Yere tükürmemek		1
Bilim adamları		1
Her yere geri dönüşüm kutusu koymak		1

Kız ve erkek öğrencilerin resimlerinde kullandıkları simgeler incelendiğinde;

Kız ve erkek öğrencilerin resimlerinde çizdikleri simgeler incelendiğinde her ikisinde de çöp, fabrika dumanları gibi simgeler büyük orandadır. Erkekler çevre sorunlarını anlatmak için araba figürünü kullanmış ya da egzoz dumanlarına dikkat çekmiştir. Erkek öğrencilerin resimlerinin 14 tanesinde ana tema olarak araba figürü, 10 tanesinde ise sadece egzoz dumanları vurgulanmıştır. Kız öğrencilerin çizdikleri resimlerin ise sadece 2 tanesinde araba figürü kullanılmıştır. Kızlar daha çok doğaya yönelik figürleri resmetmişlerdir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 4. Kız ve Erkek Öğrencilerin Resimlerindeki Simgelerin Dağılımı

Simgeler(erkek)	n
Egzoz	10
Çöp	8
Fabrika dumanları	7
Ağaç Kesme	7
Sigara	3
Sigara-Çöp	2

Egzoz-fabrika dumanları	2
Su kirliliği	1
Fabrika dumanları-çöp	1
Egzoz-fabrika dumanları-çöp-su kirliliği	1

Egzoz-su kirliliği- orman yangını- kuraklık	1
---	---

Kesme	
Okul	1
Su Kirliliği	1
Çöp-Egzoz	1
Çöp- Egzoz-Ağaç Kesme	1

Simgeler(kız)	n
Çöp	17
Fabrika dumanları	6
Orman yangınları	4
Egzoz	2
Çöp-Sigara-Ağaç	2

Çocukların çizdiği resimler incelendiğinde;

Resim1. Erkek, 12 yaş

Resim 1, kız ve erkek öğrencilerin cinsiyetlerine göre çevre sorunlarına yönelik algı farklılıklarını ortaya koyan resimlerden biridir. Tüm resimler içerisinde erkeklerin 14'ü araba figürünü kullanarak, egzoz dumanlarına dikkat çekmiştir. Türkiye'de son yıllarda kadın sürücüler artmış olsa da araba kullanma ve teknik birçok şeye erkeklerin daha yatkın olduğu kanısı yaygındır ve erkek cinsiyeti ile araba özdeşleştirilir. Küçüklüklerinde oyuncak arabayla başlayan araba merakı ilerleyen yıllarda geleneksel toplumlarda artarak erkek rolüyle bütünleşerek devam etmektedir. Araştırmada çevre sorunlarıyla ilgili resimlerde kullanılan simgelerde erkek çocukları daha çok araba, kızlar ise daha çok doğaya yönelik ev, çiçek gibi objeleri tercih etmişlerdir. 9-12 yaşlarında kız ile erkek resimlerinde konuya bakış açısı ve algı biçimindeki farklılığı, çalışma bulgularında açıkça görülebilmektedir (Yavuzer, 2003: 66).

Türkiye'de hava kirliliğinin %70'i motorlu taşıtlardan kaynaklanmaktadır. Taşıtların egzoz dumanları ile havaya salınan başta kurşun olmak üzere karbonmonoksit, azotoksit gibi zehirli gazlar canlı yaşamı için önemli bir sorun ve çevre sorunlarının da önemli bir tetikleyicisidir. Bir egzoz borusundan 10 dakikada çıkan zehirli gaz, bir insanın bir günde alması gereken 15 metre küp temiz havayı yok

etmektedir (Göney, 2004: 28,29). Öğrenciler resimlerinde hayatlarının içinde olan bu soruna yer vermiş dumandan öksüren, nefes alamayan insan figürlerini ana tema olarak kullanmışlardır.

Resim 2. Kız, 11 yaş

11 yaş resimlerinde daha çok ayrıntılar ön plandadır. Güneşin iki dağın arasına saklanmış üzgün ifadesi, resimdeki soğuk renkler ve bu kompozisyonda yer alan boynu bükülmüş çiçeklerin öğrencinin, çevre sorunları neticesinde üzgün ruh halinin yansıması olduğu söylenebilir. Bu resimde olduğu gibi bazı resimler de fabrikanın sigara fabrikası olduğu ayrıca belirtilmiştir. Bu durumun öğrencilerin yaşadıkları şehirde bulunan sigara fabrikasından kaynaklandığı düşünülebilir. Yine bu yaşta yazı ile duygu ve düşüncelerini ifade edebilen öğrenciler vurgularını güçlendirmek için yazıya resimlerinde yer verirler. Bu resimde de yer alan diyaloglarda çevre sorunlarının insan ve canlıların sağlığı üzerine olumsuz etkisinden bahsedilmiştir.

Resim 3. Kız, 9 yaş

Resim 4. Erkek, 9 yaş

Resim çocuğun öz yaşamındaki deneyimleri, bu deneyimlerine verdikleri duygusal anlam açısından önemlidir. Resmi 3'ü çizen kız çocuğu çevre sorunu denilince aklına gelen ilk şeyi “çöp arabasının sabah köye gelip çöpleri almamasıdır” olarak ifade etmiştir. Resminde de bunu ifade etmeye çalışan bu çocuk muhtemelen köyde yaşamaktadır ve köylerinde çöplerin oluşturduğu kirlilikten rahatsız olduğu için bu deneyimini resim ile yansıtmıştır.

Güneş ve ay figürlerine çocuk resimlerinde sıkça rastlanır. Bu resimde de güneş figürü kullanılmıştır ancak güneş yeşildir (Bkz. Resim 3). Bilindiği gibi yeşil soğuk renktir ve daha çok hüznün ve durgunluğu simgelemektedir. Yine resme hâkim olan soğuk renkler çevresel kirliliğin çocuk üzerindeki olumsuz etkisini ifadelemektedir.

Resim 4'te de çocuğun etrafında gördüğü çevre sorunlarının nedenlerini deneyimlerine dayanarak oluşturduğu açıktır. Resimde çöp arabası, arabayı kullanırken sigara içen bir sürücü, ağaca zarar veren bir insan, evlerdeki ısıtma sistemlerinin dumanları ve bunlar karşısında sinirlenmiş bir güneş figürüyle siyah bir zemine sorunların özeti gözlemlere dayanılarak oluşturulmuştur.

Resim 5. Erkek 12 yaş

Resim 6. Erkek, 11 yaş

Resim 5, 78 resim içerisinde “dünya” simgesine yer veren tek resimdir. Çevre sorunlarının küresel bir sorun olduğu ve tüm dünyayı saran bir problem olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Bunun nedenleri olarak da fabrika dumanları, sigara ve ısıtma sistemlerinden çıkan dumanlar resmedilmiştir. Çocuğun dumanlarla kararan yerküreye çevre sorunları ile ilgili zihnindeki imgeleri resmine yansıttığı söylenilebilir. Yine resimdeki fabrika ve evin soğuk bir renk olan mavi renkte olması olumsuzluğu ve hüznü ifade etmektedir. Resimlerin 7 tanesinde sigara dumanlarını yarattığı kirlilik konu edilmiştir. Resim 5'te bunlardan biridir. Çevre sorunlarıyla ilgili çocuğun yaşamında karşılaştığı örnek yaşantılar çocuğun çevresel görüşünü şekillendirmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katılan çocuklara göre çevre sorunlarına neden olan en önemli faktör *çöp atmak*, en önemli tedbir ise *çöp atmamaktır*. 11 çocuk çevre sorunları denince akıllarına gelen ilk şeyi *çöp* olarak ifade etmişlerdir. Resimlerde kullanılan simgeler ile çocukların çevre sorunlarına yönelik ifadeleri büyük oranda tutarlık göstermiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin çevre sorunları ile ilgili resimlerinde çizdikleri simgeler birbirinden farklıdır. Erkekler çevre sorunlarını anlatmak için araba figürünü kullanmış ya da egzoz dumanlarına dikkat çekmiştir. Kızlar ise doğaya yönelik figürleri resmetmişlerdir. Hem kızlar hem de erkekler çevreye zarar veren insanlarda erkek figürünü kullanmışlardır. Erkek öğrencilerin resimlerinde doğaya zarar verenlerin hepsi erkekken, kız resimlerinde insan figürünün kullanıldığı 35 resimden 25'inde erkek figürü kullanılmıştır.

Yaşam boyu devam eden öğrenme sürecinde çevre bilinci bağlamında çocuklara kazandırılacak tutum ve davranışlarda ailenin, medyanın ve öğretmenlerin son derece önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Yaşadığı gezegenin sorunları fark edebilen, çözüm üretebilen, çevresinin farkında, çevre bilincine sahip bireyler çağımızın insanlarından sahip olması gereken özelliklerdendir.

Araştırma bulgularından hareketle geliştirilen öneriler ise şunlardır:

- Öğretmenler ilgili derslerde zaman zaman çevre sorunlarına dikkat çekmeli, bu sorunların ulaştığı boyutlarının insanların yaşamları üzerine etkisini ortaya koymalı, öğrencilerin çevre sorunlarıyla ilgili bazı gerçekleri fark etmelerine yardımcı olmalıdır.
- Okullarda çocuk doğa etkileşimi için gezi-gözlem düzenlenmelidir.
- Öğretmenler, çevre sorunlarının küresel anlamda boyutlarını değerlendirebilmek için, yakın çevre sorunlarına öncelikle dikkat çekilmeli daha sonra küresel çevre sorunlarını kavratmalıdır.
- Çevre sevgisinin geliştiği her evrede aile, okul, toplumda her birey bu bilinçle hareket edip üzerine düşen görevi yerine getirmelidir.
- Öğrencilerin ekolojik kültürünü zenginleştirecek, tabiat sevgisini derinleştirecek eğitim programları geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Alabay, E. ve Demirbaş, S. (2017). Okul öncesi dönem çocukların müdür algılarının belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(41), 78-97.
- Arslan, Ö., Savaş, B. (2017). Ortaokul 6.Sınıf Öğrencilerinin “Sosyal Bilimci Bilim İnsanı” İmaj Algıları. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, (1),177-189.
- Atasoy, E. (2006). *Çevre İçin Eğitim, Çocuk Doğa Etkileşimi*. Ezgi Kitabevi: Bursa.
- Bolattaş-Gürbüz, F., Deniz, Ü. (2017). Çocuk Resimlerine Yönelik Yaklaşımları Belirleme aracı: Öğretmen Formu: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (50), 467-474.

Demirel, İ.N. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Şiddet İçerikli Programlara Yönelik Tutumları ve Kişilik Özelliklerinin Resim Çalışmalarına Yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 1-20.

Efe, R. (1999). Çevre Sorunlarının Çözümünde Coğrafyanın Rolü. *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11:81-85.

Erten, S (2003). 5. Sınıf Öğrencilerinde “Çöplerin Azaltılması Bilincinin Kazandırılmasına Yönelik Bir Öğretim Modeli. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 : 94-103

Erden, M., Akman, Y. (2006). *Eğitim Psikolojisi, Gelişim-Öğrenme-Öğretme*. Arkadaş Yayınları:Ankara.

Eşgi, N., Çevik, V. (2010). Images Of The Internet Concept Generated By Primary School Students Through Their Paintings. *Contemporary Educational Technology*, 1(3), 221-232.

Göney, E. (2004). *Dünya Geneline Türkiye Özelinde Çevre Sorunları*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.

Ramazan, O., Öveç, Ö. (2017). 66-72 Aylık Çocukların Sevgi, Mutluluk, Korku, Üzüntü Duygularını Tanımlama Durumlarının ve Resmederken Kullandıkları Renklerin İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 265-289.

Taş, Y., Aslan, D., Sayek, İ. (2006). Doktorluk mesleğini çocuklar resimlerine nasıl yansıtıyorlar? 7-12 yaş grubu çocuklar arasında yapılmış bir örnek. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15 (11), 184-191.

Tatlı, S., Güngör-Aytar, F. A. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Değerlere İlişkin Algıları ve Bunları İfade Etme Biçimlerinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 331-354.

Tüzel, E., Şahin D. (2014). İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerinin Okul Yöneticilerine İlişkin Metaforları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(17), 355-396.

Yavuzer, H. (2003). *Resimleriyle Çocuk*. Remzi Kitapevi: İstanbul.

Yavuzer, H. (2005). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. Remzi Kitabevi: İstanbul.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.

www.cocukpsikolojisi.net/?modüle=pages&SID=19 (05.05.2010)